

MUŽI MI TO VYSVETLIA

2008

Stále neviem, prečo sme sa so Sallie vôbec trepali na párty na zalesnenom kopci nad Aspenom. Všetci pozvaní boli od nás starší a výrazne nudní, dosť starí na to, aby sme medzi nimi vo veku štyridsať rokov pôsobili ako mladé dámy. Dom bol úžasný (ak sa vám páčia chaty v štýle *Ralph Lauren*), robustný, luxusný, v nadmorskej výške 2 700 metrov, vybavený losím parožím, množstvom kelimov a kachľami na drevo. Keď sme boli na odchode, náš hostiteľ vyhlásil: „Nie, zostaňte, nech sa ešte porozprávame.“ Bol to impozantný muž, ktorý veľa zarábal.

Nechal nás čakať, kým sa ostatní hostia rozprúchli do letného večera, potom nás usadil k svojmu autenticky hrčovitému drevenému stolu a povedal: „Takže? Počul som, že ste napísali pár kníh.“

„Vlastne, niekoľko,“ odpovedala som.

Rovnakým tónom, ako povzbudzujete priateľkino sedemročné dieťa, aby vám opísalo hodiny flauty, sa ma opýtal: „A o čom sú tie knihy?“

Do toho leta 2003 som ich napísala už šesť alebo sedem a týkali sa rôznych tém, ale začala som rozprávať o najnovšej s názvom *Rieka tieňov: Eadweard Muybridge*

a technologický Divoký Západ, o knihe zaoberajúcej sa nihilizmom k času, priestoru a industrializáciou každodenného života.

Prerušil ma vo chvíli, keď som spomenula Muybridgea. „A počuli ste o tej novej, veľmi dôležitej knihe o Muybridgeovi?“

V pridelenej úlohe naivného dievčaťa som uviazla natol'ko, že som bola odhodlaná zvážiť možnosť, že zároveň s mojou knihou vyšla iná na rovnakú tému a nejakú unikla mojej pozornosti. Stále mi rozprával o tejto veľmi dôležitej publikácii – s pohľadom upretým na nejasný horizont vlastnej autority a so samolúbym výrazom, ktorý tak dobre poznám u rečníacich mužov.

Tu mi dovoľte poznamenať, že v mojom živote sa vyskytuje dostatok láskavých mužov, počnúc radom redaktorov, ktorí ma od mladosti počúvali a povzbudzovali, vydávali moje knihy; cez nekonečne veľkorysého mladšieho brata až po úžasných priateľov, o ktorých možno povedať – ako Študent v *Canterburských poviedkach*, na ktoré si stále pamätám z hodín pána Pelena o Chaucerovi – „že sa radi naučia a radi poučia“. Ale aj tak sa v mojom živote vyskytujú aj iní muži. A tak pán Veľmi Dôležitý povýšenecky pokračoval v tiráde o knihe, ktorú by som si mala prečítať, keď ho Sally prerušila: „To je jej kniha.“ Alebo sa ho aspoň snažila prerušiť.

Ale on si šiel ďalej svoje. Musela mu zopakovať slová „to je jej kniha“ tri- alebo štyrikrát, kým to nakoniec pochopil. A potom mu tvár spopolavela, akoby sme boli v románe z 19. storočia. Fakt, že som bola skutočne autorkou veľmi dôležitej knihy, ktorú ani nečítal,

o ktorej len pred pár mesiacmi zachytil článok v *New York Times Book Review*, natoľko zmiatol jasné kategórie, na ktoré bol rozdelený jeho svet, že zostal zarazený a bez dychu – na chvíľu –, potom spustil znova. Keďže sme ženy, rozosmiali sme sa až v bezpečnej vzdialenosti a vlastne sme sa smiať nikdy neprestali.

Páčia sa mi takéto udalosti, keď sily, ktoré sú zvyčajne tak dobre ukryté, že je ťažko na ne ukázať, vyklznu na povrch a sú zrejme ako napríklad anakonda, čo zožrala kravu, alebo slonie výlučky na koberci.

Klzký chodník umlčievania

Áno, na večierkoch sa zvyknú objaviť ľudia oboch pohlaví, ktorí rečia o irelevantných záležitostiach a konšpiračných teóriách, ale absolútne konfrontačné sebavedomie úplne nevedomého človeka je podľa mojich skúseností rodovo podmienené. Muži to vysvetľujú mne a iným ženám, či už vedia, o čom hovoria, alebo nie. Niektorí muži.

Každá žena vie, o čom hovorím. Je to predpoklad, ktorý niekedy komplikuje život ženám v akejkol'vek oblasti; bráni im vysloviť svoj názor a zabraňuje, aby bol ich názor vypočutý, keď sa k jeho vysloveniu odhodlajú; núti mladé ženy mlčať tak, že im rovnako ako obťažovanie na ulici naznačuje, že toto nie je ich svet. Učí nás to sebaepochybnosti a sebaobmedzovaniu a mužov to vedie k neodôvodnenému prehnanému sebavedomiu.

Neprekvapilo by ma, keby časť trajektórie americkej

politiky od roku 2001 určovala, povedzme, neschopnosť vypočítať si Coleen Rowleyovú z FBI, ktorá vydala prvé výstrahy týkajúce sa Al-Káidy. Politiku určite formovala Bushova vláda, ktorej sa nedalo nič povedať, ktorej sa nedalo vyhovoriť, že Irak nemá prepojenie s Al-Káidou, žiadne zbrane hromadného ničenia alebo to, že vojna určite nebude „víťazný pochod“. (Dokonca ani odborníci nedokázali prekonať hradby nafúkanosti.)

Arogancia môže súvisieť s vojnou, ale tento syndróm je vojnou, s ktorou sa skoro každá žena stretáva denne, je zápasom, ktorý prebieha aj v jej vnútri, je presvedčením o vlastnej povrchnosti, výzvou mlčať, od ktorej ma ani celkom pekná pisateľská profesia (výskum a získavanie faktov) celkom neoslobodila. Koniec koncov, vtedy na večierku som bola ochotná nechať pána Dôležitého a jeho prepíate sebavedomie, aby prevalcovali moju labilnejšiu istotu.

Nezabúdajte, že som si bola istejšia svojím právom premýšľať a hovoriť ako iné ženy a naučila som sa, že istá miera sebaepochybností je dobrým nástrojom na spresňovanie, pochopenie, počúvanie a postup – hoci, keď je ich priveľa, sú paralyzujúce a absolútne sebavedomie zas plodí arogantných idiotov. Existuje šťastný stred medzi dvomi pólmi, do ktorých boli dve pohlavia zahnané, slnečný rovník prirodzenej výmeny, kde by sme sa mali všetci stretnúť.

Extrémnejšie verzie našej situácie existujú napríklad v blízkovýchodných krajinách, kde nemá svedectvo ženy žiadnu právnu hodnotu: takže žena nemôže dosvedčiť, že bola znásilnená, bez svedka, ktorý by

vyvrátil tvrdenie útočníka. Takýto svedok sa nájde len zriedka.

Dôveryhodnosť je základným nástrojom prežitia. Keď som bola veľmi mladá a len som začínala chápať, čo je feminizmus a prečo je potrebný, chodila som s chlapcom, ktorého strýko bol jadrový fyzik. Počas jednej vianočnej večere – akoby to bola ľahká a zábavná téma – nám rozprával, ako jeho suseda v komunite pri stredisku vyrábajúcom jadrovú bombu raz v noci vybehla nahá z domu s krikom, že jej manžel ju chce zabiť. Ako, opýtala som sa, ste vedeli, že ju nechce zabiť? Trpezlivo mi vysvetlil, že ide o vážnych stredostavovských manželov. A preto slová *manžel ma chce zabiť* jednoducho nie sú dôveryhodným vysvetlením, prečo vybehla z domu s krikom, že ju chce manžel zabiť. To, že bola švihnutá, na druhej strane...

Dokonca aj získanie policajného zákazu približovania sa – relatívne nového právneho nástroja – vyžaduje dôveryhodnosť, aby sa súd nechal presvedčiť, že nejaký chlapík je hrozbou, a aby ho policajti uplatňovali. Policajný zákaz približovania sa aj tak nefunguje. Násilie je jedným zo spôsobov, ako ľudí umlčať, uprieť im právo na vyjadrenie sa a dôveryhodnosť, ako si potvrdiť svoje právo vládnuť nad ich právom na život. V tejto krajine denne zabijú manželia alebo bývalí manželia tri ženy. Ide o jednu z hlavných príčin úmrtia tehotných žien v Spojených štátoch. V srdci feministického zápasu o prisúdenie znásilneniu, znásilneniu na rande, v manželstve, domácemu násiliu a sexuálnemu obťažovaniu na pracovisku právny status

zločinu je potrebné poskytnúť ženám dôveryhodnosť a hlas.

Domnievam sa, že ženy získali status ľudských bytostí, keď sa takéto skutky začali brať od polovice 70. rokov vážne, keď sa obľudnosti, ktoré nám stoja v ceste a zabíjajú nás, začali riešiť právne; dosť dlho potom, čo som sa narodila. A pre každého, kto má pocit, že obťažovanie na pracovisku nie je otázkou života a smrti, pripomínam dvadsaťročnú Mariu Lauterbachovú, desiatničku z námorného vojska, ktorú zjavne zabil jej nadriadený v jeden zimný večer, kým čakala na vypočutie týkajúce sa toho, že ju znásilnil. Obhorené zvyšky jej tehotného tela sa našli v ohnisku na jeho zadnom dvore.

Keď sa jasne naznačuje, že on vie, o čom hovorí, zatiaľ čo ona nie, bez ohľadu na to, o aký bezvýznamný rozhovor ide, zvečňuje sa ošklivosť tohto sveta a zatieňuje jeho svetlo. Potom, čo mi v roku 2000 vyšla kniha *Wanderlust*, som sa naučila lepšie brániť sa pred tým, aby niekto spochybňoval moje vnímanie a interpretácie. V tom čase som sa dvakrát ohradila voči mužskému prístupu a bolo mi vysvetlené, že k udalostiam nedošlo vôbec tak, ako som ich prerozprávala, že som subjektívna, pomýlená, prepracovaná, neúprimná – v skratke, ženská.

Predtým som sa väčšinou zvykla spochybniť a stiahnuť. Verejný status historičky a autorky mi pomohol postaviť sa za seba, ale len málo žien má takúto podporu a miliardám žien na tejto sedemmiliardovej planéte sa musí denne hovoriť, že nie sú spoľahlivými svedkyňami vlastných životov, že pravda im nepatrí a nikdy

nebude. Presahuje to mužov vysvetľujúcich, ale je to súčasťou toho istého súostrovia arogancie.

Muži mi to stále vysvetľujú. A žiaden z nich sa nikdy neospravedlnil za to, že mi nesprávne vysvetľoval niečo, čo viem a on nie. Ešte nie, ale podľa poistno-matematických tabuliek mám pred sebou ešte ďalších plus-mínus štyridsať rokov, a tak sa to stať môže. Hoci, niežeby som na to čakala so zatajeným dychom.

Ženy bojujúce na dvoch frontoch

Pár rokov potom, čo som stretla toho idiota v Aspene, som prednášala v Berlíne a marxistický spisovateľ Tariq Ali ma pozval na večeru spolu s prekladateľom a tromi ženami, ktoré boli odo mňa o čosi mladšie a celý čas sa správali nespelo a mlčali. Tariq bol úžasný. Možnože sa prekladateľ nahneval, že som nástojila na skromnej úlohe v rozhovore, ale keď som rozprávala o tom, ako výnimočná, takmer neznáma skupina vystupujúca proti jadrovým zbraňam a vojne založená v roku 1961 s názvom Women Strike for Peace pomohla k zrušeniu Výboru pre neamerickú činnosť, ktorý robil hon na komunistov, pán Veľmi Dôležitý II. na mňa fľochol. Výbor pre neamerickú činnosť, trval na svojom, už začiatkom šesťdesiatych rokov neexistoval, a aj keby, tak žiadna ženská skupina nezohrala v jeho zrušení takúto úlohu. Jeho pohrdanie bolo také ničivé, jeho sebavedomie také agresívne, že hádať sa s ním pôsobilo ako desivé cvičenie v márnosti a koledovanie si o ďalšie urážky.

Myslím si, že v tom čase som už napísala deväť kníh vrátane textu, vychádzajúceho z pôvodných zdrojov a rozhovorov s kľúčovou členkou skupiny Women Strike for Peace. Ale muži vysvetľujúci stále predpokladajú, že som akousi obscénnou metaforou impregnácie: prázdnu nádobou, ktorú môžu naplniť svojou múdrosťou a poznatkami. Freudiánci by tvrdili, že vedia, čo majú a mne chýba, ale inteligencia sa nenachádza medzi nohami – aj keby ste jednu z dlhých, dokonale plyúcich muzikálnych viet Virginie Woolfovej o nežnom podmanení si žien dokázali napísať do snehu svojim vtákom. Keď som sa vrátila do hotelovej izby, chvíľu som hľadala na internete a zistila som, že Eric Bentley vo svojich vyčerpávajúcich dejinách Výboru pre americkú činnosť pripisuje skupine Women Strike for Peace „zásluhu o zasadenie kľúčového úderu pri páde Bastily tohto výboru“. Začiatkom šesťdesiatych rokov.

A tak som napísala úvod eseje (o Jane Jacobsovej, Betty Friedanovej a Rachel Carsonovej) pre časopis *Nation*, kde som opísala tento rozhovor čiastočne ako kopanec ďalšiemu neprijemnému mužovi, ktorý mi to vysvetlil: Chlape, odkazujem ti, že si vredom na tvári ľudstva a brzdu civilizácie. Hanbi sa.

Boj s mužmi vysvetľujúcimi podupal množstvo žien z mojej generácie, z dospievajúcej generácie, ktorú tak veľmi potrebujeme, tu a v Pakistane, Bolívii a na Jáve, nehovoriac o nespočetnom množstve mojich predchodkýň, ktoré nemohli chodiť do laboratórií, knižníc, nemohli sa podieľať na rozhovoroch či revolúciách, často ani nepatrili do kategórie zvanej ľudstvo.

Koniec koncov skupinu Women Strike for Peace založili ženy, ktoré už unavovalo variť kávu a prepisovať správy a nemať žiadne práva v rozhodovaní v hnutí proti jadrovým zbraniam v päťdesiatych rokoch. Väčšina žien bojuje na dvoch frontoch, prvým je front boja za danú vec a druhým je boj za právo na vyjadrenie sa, na premýšľanie, na uznanie toho, že pozná fakty a pravdu, má hodnotu, že je ľudskou bytosťou. Situácia sa zlepšila, ale táto vojna sa za môjho života neskončí. Stále v nej bojujem, určite za seba, ale aj všetky mladšie ženy, ktoré majú čo povedať, s nádejou, že to budú mať možnosť povedať.

POSTSCRIPTUM

Pri jednej večeri v marci 2008 som začala, tak ako často predtým, žartovať, že napíšem článok pod titulom *Muži mi to vysvetlia*. Každá autorka má stajňu nápadov, ktoré sa nikdy na dosiahly nedostanú, a tohto poníka som zvykla z času na čas rekreačne prevetrať. Jedna z pozvaných, geniálna teoretička a aktivistka Marina Sitrin, nástojila na tom, aby som ju napísala, pretože mladší ľudia, ako napríklad jej sestra Sam, by si to mali prečítať. Mladé ženy, povedala, musia vedieť, že ich neumenšujú preto, že trpia nejakými záhadnými nedostatkami; ide o starú nudnú vojnu pohlaví a väčšina žien sa ocitla alebo ocitne v podobnej situácii.

Napísala som ju za pár hodín na druhý deň ráno. Keď sa niečo takto rýchlo poskladá, je zrejmé, že myšlienky sa niekde v nepoznanej časti mysle formulova-

li už dlhšie. Text túžil byť napísaný; nápad sa nevedel dočkať svojej dostihovej dráhy; rozbehol sa, len čo som sa posadila k počítaču. Keďže Marina spala dlhšie, naservírovala som jej ho na raňajky a neskôr som ho poslala Tomovi Engelhardtovi do internetového média *TomDispatch*, kde ho o pár hodín neskôr uverejnil. Esej sa rýchlo rozšírila, ako sa texty z Tomovej stránky zvyknú, a odvtedy koluje po internete. Nič, čo som napísala, nikdy nezískalo takýto ohlas.

Esej udrela kliniec po hlavičke. A pichla do živého.

Niektorí muži vysvetľovali ženám, prečo „muži vysvetľujúci“ nie sú rodovo podmieneným fenoménom. Väčšinou ženy potom poukázali na to, že tým, že si muži uplatňujú právo prehliadať skúsenosti žien, sa im darí vysvetľovať im svet, ako som to opísala. (Len poznamenám, že sa domnievam, že ženy to, okrem iného aj mužom, povýšenecky vysvetľujú. Ale to nič nenaznačuje o obrovských mocenských rozdieloch, ktoré naberajú oveľa zákernejšie podoby, ako ani o všeobecnejšom vzorci, podľa ktorého sa správa rod v našej spoločnosti.)

Iní muži to pochopili a boli v pohode. Koniec koncov, napísala som to v čase, keď feministi získali významnejšiu pozíciu a feminizmus bol veľmi zábavný. Nie všetci však vedeli, že sú zábavní. V roku 2008 mi cez *TomDispatch* prišiel mejl od staršieho pána z Indianapolisu, ktorý mi napísal, že „nikdy osobne ani profesionálne neošudil žiadnu ženu“, a pokračoval výčitkami, že „sa nestretávam s normálnejšími chlapmi a veci si poriadne nenaštudujem“. Potom mi poradil,

ako by som mala žiť, a vyjadril sa aj k môjmu „pocitu menejcennosti“. Domnieval sa, že ženy chcú, aby sa k nim muži správali povýšenecky, a keď nechcú, tak sa to nedeje – takže to, čo sa mi stalo, bola moja chyba.

Vznikla stránka *Akademici mi to vysvetlia*, na ktorú napísali stovky žien pôsobiacich v akademickom prostredí o svojich skúsenostiach s mužmi vysvetľujúcimi, povyšujúcimi sa, nepúšťajúcimi k slovu a tak ďalej. Krátko po zverejnení textu vzniklo slovo „mansplaining“ na opísanie činnosti mužov vysvetľujúcich, ktorého autorstvo sa mi niekedy pripisuje. V skutočnosti s jeho vznikom nemám nič spoločné, hoci moja esej spoločne so všetkými mužmi, ktorí túto myšlienku stelesňujú, jeho vytvorenie zjavne inšpirovala. (Mám o ňom isté pochybnosti a sama ho veľmi nepoužívam; zdá sa mi trochu prisilné v predstave, že muži dedične trpia týmto nedostatkom, a menej výstižné v tom, že niektorí muži vysvetľujú niečo, čo by nemali, a nepočujú slová, ktoré by mali počuť. Ak to z toho textu nie je jasné, tak by som chcela zdôrazniť, že mám rada, keď mi ľudia vysvetlia niečo, o čom veľa vedia a čo ma zaujíma, ale ešte to nepoznám; rozhovor sa zvrhne, keď mi vysvetľujú niečo, čo nevedia a ja áno.) Do roku 2012 sa termín „mansplained“, jedno zo slov roka 2010 podľa denníka *New York Times*, začal používať v politickej žurnalistike.

Bohužiaľ, text zapadol do doby. *TomDispatch* uverejnil text *Muži mi to vysvetlia* znovu v auguste 2012 a náhodou, viac menej zároveň s tým člen Snemovne reprezentantov Todd Akin (za Missouri) vypustil z úst neslávne preslávené vyhlásenie, že nepotrebujeme

schvaľovať možnosť interrupcie pre ženy, ktoré boli znásilnené, pretože „keby boli naozaj znásilnené, ich telo má schopnosť zabrániť počatiu“. Práve toto volebné obdobie bolo ozvláštnené šialenstvom na strane konzervatívcoľ popierajúcich fakty o znásilnení. A dochutené feministkami zdôrazňujúcimi, prečo je feminizmus potrebný a prečo sú títo chlapi desiví. Bolo príjemné môcť sa do tejto diskusie zapojiť: text zažil veľký revival.

Kým to teraz píšem, stále niekde žije svoj život. Nikdy som ním nechcela naznačiť, že mám pocit veľkého útlaku. Rozhovor som použila len ako maličký príklad toho, ako sa priestor otvára pre mužov a zatvára pre ženy – priestor na vyjadrenie sa, na vypočutie, na práva, na účasť, na rešpekt, na to byť plnohodnotnou a slobodnou ľudskou bytosťou. Ide o jeden zo spôsobov, ako sa v zdvorilom diskurze vyjadruje moc – tá istá moc, ktorá sa prejavuje v nezdvorilom diskurze, vo fyzickom zastrášaní a násilí a veľmi často aj v spôsobe usporiadania sveta –, ktorá umlčiava a vymazáva ženy ako rovné, ako účastníčky, ako ľudske bytosti s práva-
mi a príliš často aj ako žijúcich ľudí.

Ženský zápas o to, aby sa s nimi zaobchádzalo ako s ľudskými bytosťami s právom na život, slobodu a na to, aby sa mohli prejavovať v kultúrnom a politickom prostredí, pokračuje a niekedy je to veľmi smutný boj. Samu ma prekvapilo, že som napísala text, ktorý sa začína vtipnou historkou a končí sa znásilnením a vraždou. Ujasnila som si tak kontinuum, ktoré prechádza od mierneho nepohodlia spoločenskej udalosti k násil-

nému umlčaniu a smrti (a myslím si, že by sme mizogýniu a násilie páchané na ženách pochopili lepšie, keby sme sa pozreli na zneužívanie moci ako na celok, namiesto toho, aby sme oddeľovali domáce násilie od znásilnenia a vraždy a obťažovania a zastrašovania na internete či doma, alebo na pracovisku, či na ulici; keď sa na to pozrieme celkovo, vzorec je jasný).

Právo prehovoriť a vyjadriť svoj názor sú základnými nástrojmi prežitia, dôstojnosti a slobody. Som vďačná za to, že po rokoch umlčovania, niekedy násilného, som dospela a mám hlas, čo je situácia, ktorá ma vždy bude zaväzovať k boju o práva tých, čo hlas nemajú.